

175

ΝΙΚ. Γ. ΚΟΝΤΟΣΟΠΟΥΛΟΥ δ. Φ.
Συντάκτου Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ
Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν

ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΑ ΔΙΑΛΕΚΤΟΛΟΓΙΚΑ
ΤΟ ΙΔΙΩΜΑ ΔΗΜΗΤΡΙΤΣΙΟΥ ΣΕΡΡΩΝ

Ἡ Μακεδονία εἶναι ἐκ τῶν ὀλιγώτερον ἀπὸ διαλεκτολογικῆς ἀπόψεως μελετημένων ἑλληνικῶν περιοχῶν¹. Ἐνεκα τῶν εἰδικῶν γλωσσικῶν συνθηκῶν, αἵτινες ἐπικρατοῦν ἐν αὐτῇ καὶ συγκεκριμένως λόγῳ τῆς μετὰ τὸ 1922 ἐγκαταστάσεως εἰς τὰ ἐδάφη τῆς μεγάλου μέρους τοῦ προσφυγικοῦ ἑλληνισμοῦ (Μικρασιατῶν καὶ ἀνατολικο - Θρακῶν), θὰ ἔπρεπε ν' ἀποτελέσῃ πρῶτιστον ἔργον τῶν διαλεκτολόγων ὁ καταρτισμὸς τοῦ οἰκιστικοῦ χάρτου τῆς Μακεδονίας — καὶ γενικώτερον τῆς βορείου Ἑλλάδος — καὶ νὰ ἐπακολουθήσουν αἱ κατὰ τόπους ἔρευναι πρὸς καταρτισμὸν τοῦ διαλεκτολογικοῦ χάρτου αὐτῆς.

Θὰ ἔπρεπε δηλαδὴ νὰ προσδιορισθοῦν πρῶτον ἐπακριβῶς αἱ περιοχαὶ καὶ τὰ χωρία τὰ κατοικούμενα: 1) ὑπὸ γηγενοῦς πληθυσμοῦ, 2) ὑπὸ ἀμιγῶς προσφυγικοῦ πληθυσμοῦ καὶ 3) ὑπὸ μικτοῦ πληθυσμοῦ ἐκ προσφύγων καὶ γηγενῶν.

Προκειμένου περὶ τῶν προσφυγικῶν ἐγκαταστάσεων θὰ ἔπρεπε νὰ δηλωθῇ ἐὰν οἱ κάτοικοι αὐτῶν προέρχονται ἀπὸ τὸν τουρκόφωνον ἢ τὸν ἑλληνόφωνον ἑλληνισμὸν καὶ ποῖα ἀκριβῶς ἡ γεωγραφικὴ προέλευσις αὐτῶν (ΝΑ Βουλγαρία, ἀνατ. Θράκη, δυτικὴ ἢ βορειο - δυτικὴ Μ. Ἀσία, Πόντος, Καππαδοκία κλπ.).

Μετὰ τὴν προεργασίαν ταύτην θὰ ἔπρεπε νὰ ἀρχίσῃ τὸ γλωσσοσυλλε-

1. Εἰς τὸ Κέντρον συντάξεως τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ τῆς νέας ἑλληνικῆς γλώσσης τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν ἀπόκεινται περὶ τὰς 90 συλλογαὶ ἰδιοματικοῦ γλωσσικοῦ ὕλικου ἐκ Μακεδονίας. Αἱ ἡμίσεις ἐξ αὐτῶν προέρχονται ἐκ τῆς ΝΔ. Μακεδονίας (νομοὶ Κοζάνης, Γρεβενῶν καὶ Καστοριάς) καὶ ἕτεραι 18 ἐκ τοῦ νομοῦ Χαλκιδικῆς. Χαρακτηριστικὸν εἶναι ὅτι τὰ ὄρεινά τῆς Δράμας καὶ τῆς Πιερίας ὡς καὶ μεγάλα τμήματα τῶν νομῶν Καβάλας, Σερρῶν καὶ Θεσ/νίκης δὲν ἐκπροσωποῦνται εἰς τὸ ἀρχεῖον τοῦ Λεξικοῦ.

Διαλεκτολογικαὶ μελέται ἐπὶ μακεδονικῶν ἰδιωμάτων εἶναι ἐλάχιστα. Ἐκ τῶν ἀναφερομένων εἰς τὴν νεοελληνικὴν γλωσσικὴν βιβλιογραφίαν τοῦ 12ου τόμου τοῦ «Λεξικογραφικοῦ Δελτίου» τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν (ὑπὸ Δικ. Βαγιακάκου) ἀξιαμνείας εἶναι μόνον αἱ ὑπ' ἀριθ. 1318, 1320, 1323, 1324, 1325, 1326, 1328 καὶ 1333.

κτικὸν ἔργον καὶ παραλλήλως πρὸς αὐτὸ ἡ συγγραφὴ διαλεκτολογικῶν μελετῶν διὰ τὰ διάφορα ἰδιώματα τοῦ περι οὗ ὁ λόγος χώρου.

Σήμερον δι' ὅλα αὐτὰ εἶναι, ἴσως, πολὺ ἀργά. Ἡ κοινὴ νεοελληνικὴ ἔχει ἰσοπεδώσει σχεδὸν τὰ πάντα. Εἶναι ἐν τούτοις ἀκόμη δυνατόν, δι' ἀνασκαφῶν εἰς τὴν μνήμην τῶν παλαιότερων καὶ δι' αὐτηκοῖας ἀπὸ τοῦ στόματος τῶν ἐλαχίστων πλέον ἰδιωματικῶς λαλούντων, νὰ συμπληρωθῇ ἐν τμήμα τοῦ κενοῦ ποῦ ἄφησεν ἡ μέχρι τοῦδε ἀδιαφορία τῶν διαλεκτολόγων. Τὸ ἔργον εἶναι βεβαίως δυσχερέστατον, ἀλλὰ ἡ προσφορὰ θὰ εἶναι λίαν σημαντικὴ εἰς τὴν νεοελληνικὴν γλωσσικὴν ἐπιστήμην.

**Φαινόμενα τῶν ὁποίων πρέπει νὰ μελετηθῇ ἡ ἔκτασις
εἰς τὸν Μακεδονικὸν χῶρον**

1. Περιοχὴ αὐστηροῦ καὶ περιοχὴ ἀνειμένου βορείου φωνηεντισμοῦ. Μὲ τὸν ὄρον αὐστηρὸς βόρειος φωνηεντισμὸς νοοῦμεν τὴν ἐν δεδομένῳ γλωσσικῷ ἰδιώματι ὑπαρξίν τῆς στενώσεως τῶν ἀτόνων φωνηέντων *e* καὶ *o* εἰς *i* καὶ *ou* ἀντιστοίχως, τῆς πτώσεως τοῦ πρωταρχικοῦ ἀτόνου τελικοῦ *i* καὶ τὴν ἐντὸς τῆς λέξεως πῶσιν τῶν ἀτόνων πρωταρχικῶν *i* καὶ *ou*.

Εἰς τὰ ἰδιώματα ἀνειμένου βορείου φωνηεντισμοῦ τὸ τελευταῖον τοῦτο φαινόμενον δὲν παρατηρεῖται (π. χ. *κουδοῦνι* → αὐστηρὸν βόρ. *κθούν'*, ἀνεμ. βόρ. *κουδούν'*).

Πρέπει νὰ ἐπισημανθοῦν ἐπακριβῶς καὶ αἱ περιοχαὶ τῶν λεγομένων ἡμιβορείων ἰδιωμάτων καὶ δὴ καὶ βάσει τῶν ἐκασταχοῦ τούτων ἰδιορρυθμιῶν (π. χ. ἀπουσία πτώσεως τοῦ πρωταρχικοῦ ἀτόνου τελικοῦ *i* ἢ ἀπουσία στενώσεως τῶν ἀτόνων *e*, *o*).

2. Περιοχὴ δασύνσεως τῶν συριστικῶν φθόγγων (μετὰ τῶν πιθανῶν ἰδιορρυθμιῶν τοῦ φαινομένου).

3. Περιοχὴ ὑπερωϊκῆς προφορᾶς τοῦ *λ* πρὸ τῶν φωνηέντων *α*, *ο(ω)*, *ου*.

4. Περιοχὴ ἀτελοῦς συνιζήσεως (π. χ. *παλαμαρ'* ἀντὶ *παλαμαριά*).

5. Περιοχὴ ἀναπτύξεως ἡμιφώνου *i* πρὸ ἀρκτικοῦ τονιζομένου *e* (π. χ. *i* *ἔνα*, *i* *ἔχ*, *i* *ἔρχιτι*, *i* *ἔρχονται* = ἔνα, ἔχει, ἔρχεται, ἔρχονται).

6. Περιοχὴ ἐνθα οἱ φθόγγοι *μπ*, *νι*, *γκ* προφέρονται ἄνευ προεργινώσεως (ὡς τὰ *b*, *d*, *g* τῶν δυτικοευρωπαϊκῶν γλωσσῶν).

7. Περιοχὴ ἐνθα οἱ φθόγγοι *λ* καὶ *ν* τρέπονται εἰς *λⁱ* καὶ *νⁱ* ἀντιστοίχως πρὸ τονιζομένου *e* (π. χ. *κανιένας*, *γυνιαῖκα*, *Ἰλιέν'*, *πλιένου*, *γλιέπου* = *κανένας*, *γυναῖκα*, *Ἐλένη*, *πλένω*, *βλέπω*).

8. Περιοχὴ ἐνθα ἀναπτύσσεται *ν* εἰς ρηματικούς τύπους τρίτου ἐνικοῦ προσώπου (π. χ. *γίγκεν*, *ἤφερεν* = ἔγινε, ἔφερε).

9. Περιοχὴ ὅπου ἀναπτύσσεται *ν* εἰς ἀντωνυμικούς τύπους (π. χ. *δσοι*, *τόσοι*, *πολλοί*).

10. Περιοχή όπου τὸ ἀρσενικὸν ἄρθρον εἶναι ἢ ἀντὶ οὐ (π.χ. ἡ πόλε-
μους ἀντὶ οὐ πόλεμους) καὶ αἱ πιθαναὶ ιδιορρυθμίαι τοῦ φαινομένου (π.χ. ἡ
μόνον πρὸ κυρίων ὀνομάτων).

11. Τὸ ἔριον, τὸ ὁποῖον διαχωρίζει τὴν περιοχὴν ἐνθα ἐπικρατεῖ ὡς ὑπο-
κοριστικὴ ἢ κατάληξις —οὐδ' ἀπὸ τῆς περιοχῆς ἐνθα ἐπικρατεῖ τὸ —ούλ'
(π.χ. τοὺ χιρούδ' / τοὺ χιρούλ' = τὸ χεράκι).

12. Γεωγραφικὴ κατανομὴ τῶν διαφόρων καταλήξεων τῶν ἐθνικῶν
—ιώτ'ς, —ινός, —ιανός, κλπ.) καὶ τοῦ περιφραστικοῦ σχηματισμοῦ αὐτῶν.

Βεβαίως ὑπάρχουν πλεῖστα ἄλλα γλωσσογεωγραφικῶς ἐξεταστέα φαι-
νόμενα. Ὁ ἀνωτέρω κατάλογος περιλαμβάνει τὰ βασικώτερα. Ἡ συγγραφὴ
ἔξ ἄλλου ἐπὶ μέρους μονογραφιῶν ἐπὶ μακεδονικῶν ιδιωμάτων θὰ φέρῃ
ἴσως εἰς φῶς καὶ ἄλλα πλὴν τῶν ἤδη γνωστῶν.

ΤΟ ΓΛΩΣΣΙΚΟΝ ΙΔΙΩΜΑ

τοῦ χωρίου Δημητρίτσι Βισαλτίας
(Νομοῦ Σερρών)

Ὡς κατέδειξε παλαιότερα γλωσσοσυλλεκτικὴ ἐργασία μου (1968), εἰς
τὸν νομὸν Σερρῶν ὑπάρχουν πέντε γεωγραφικαὶ περιοχαὶ γηγενῶν ιδιωμά-
των, αἱ ἑξῆς :

1) ἡ πόλις τῶν Σερρῶν, 2) ἡ περιοχὴ τῶν Δαρνακοχωρίων, 3) ἡ πε-
ριοχὴ Ἀλιστράτης καὶ τῶν πέριξ, 4) ἡ περιοχὴ τῶν χωρίων τῶν ὑπωρειῶν
τοῦ Παγγαίου καὶ 5) ἡ ἐπαρχία Βισαλτίας μὲ κέντρον τὴν πόλιν τῆς Νι-
γρίτης.

Καὶ τῶν πέντε ἀνωτέρω περιοχῶν τὰ ιδιώματα παρουσιάζουν τὸν βο-
ρειοελλαδικὸν φωνηεντισμὸν (αὐστηρὸν ἢ ἀνειμένον, κατὰ τόπους).

Εἰς τὰ ἀκόλουθα θὰ προσπαθῆσω νὰ σκιαγραφήσω τὸ ἰδίωμα τοῦ Δη-
μητρίτσιου, ἱστορικοῦ χωρίου τῆς Βισαλτίας, βάσει ὑλικοῦ τὸ ὁποῖον συνε-
κέντρωσα ἐπιτοπίως κατὰ Σεπτέμβριον τοῦ 1976.

Τὸ Δημητρίτσι (κάτ. 1378, ἀπογρ. τοῦ 1971) κατοικεῖται ὑπὸ πληθυ-
σμοῦ σχεδὸν ἁμιγῶς γηγενοῦς. Εὐρίσκεται εἰς πεδινὴν τοποθεσίαν (ὑψόμ.
30 μ.) καὶ ἀπέχει τῆς Νιγρίτης 15 χλμ. Μετ' αὐτῆς, ὡς καὶ μετὰ τῶν Σερ-
ρῶν καὶ τῆς Θεσ/νίκης, συνδέεται διὰ λεωφορειακῆς συγκοινωνίας μὲ πολλὰ
δρομολόγια ἡμερησίως. Οἱ κάτοικοί του ἀσχολοῦνται εἰς τὴν γεωργίαν (κα-
πνός, σιτηρά, σακχαρότευτλα, τομάτια) καὶ τὴν οἰκόσιτον κτηνοτροφίαν.
Ἄξιον σημειώσεως εἶναι τὸ γεγονός ὅτι σημαντικὸν ποσοστὸν γυναικῶν τοῦ
χωρίου μεγάλης, ἀλλὰ καὶ μέσης ἡλικίας, περίπου τὸ ἥμισυ αὐτῶν, κατὰ τὰς
Κυριακὰς εἰς τὸν ναόν, φέρουν ἀκόμη τὴν τοπικὴν ἐνδυμασίαν τῆς περιοχῆς.
Παρὰ τὸ χωρίον ὁ βυζαντινὸς στρατὸς ὑπὸ τὸν Βρανᾶν ἐνίκησε τὸ 1185 τοὺς

ὑπὸ τὸν Γισκάρδον Νορμανδοῦς καὶ ἑσταμάτησε τὴν πρὸς Κωνσταντινούπολιν προέλασίν των.

Τὸ ἰδίωμα τοῦ Δημητριτίσιου βασικῶς ὁμοιάζει πρὸς τὸ τῆς Νιγρίτης καὶ τῶν ἄλλων χωρίων γηγενοῦς πληθυσμοῦ τῆς Βισαλτίας. Ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς κοινῆς νεοελληνικῆς καὶ ἔνεκα τῆς ἀλλαγῆς τοῦ βίου τῶν κατοίκων τῆς ἑλληνικῆς ὑπαίθρου τὸ παλαιὸν τοπικὸν λεξιλόγιον ἔχει σχεδὸν σιγηθῆ ἔξ ὀλοκλήρου. Διατηρεῖται ἄρκετὰ ἡ ἰδιωματικὴ προφορὰ. Ἰδοὺ τὰ κυριώτερα χαρακτηριστικὰ τοῦ ἰδιομάτος :

1) Βόρειος φωνηεντισμός, ἦτοι : πτῶσις τοῦ πρωταρχικοῦ ἀτόνου τελικοῦ *i*, στένωσις τῶν ἀτόνων πρωταρχικῶν φωνηέντων *e*, *o* εἰς *i*, *ou* ἀντιστοίχως καὶ πτῶσις τῶν *i*, *ou* ἐντὸς λέξεως μεταξὺ συμφώνων, οὐχὶ ὁμως κανονικῆ.

Ἔσημείωσα καὶ τὰς ἐξῆς περιπτώσεις «ἀντικωφωτικῶν» φαινομένων : **μελάει, πολιά, λοβιά, ντομάν, πορνάρ**¹ = (μιλάει, πουλιά, λουβιά, ντουμάνι, πουρνάρι).

2) Δάσυνσις τῶν συριστικῶν : τὰ *σ* καὶ *ζ* προφέρονται ἀντιστοίχως ὡς τὸ γαλλικὸν *ch* (ἀγγλικὸν *sh*) καὶ τὸ γαλλικὸν *j*. Τὸ φαινόμενον πρέπει νὰ θεωρηθῆ ἐν συνδυασμῶ πρὸς τὴν ἀπουράνωσιν τῶν συριστικῶν : **δρουσά, χαπά, κλουτσά** (ἀντὶ δροσιά, χαψιά, κλωτσιά).

3) Ἀτελῆς συνίζησις. Οὕτω ἀντὶ **σιάρ**² (στάρ³, σιτάρι), **σιάρια** (στάρια, σιτάρια), **κουπριά, μαντριά** (πληθ. τοῦ **μαντρί**), **σαλιάγκ**⁴ (σαλιάγκοι, σαλιγκάρια), **γροθιά** κλπ. ἀκούονται ἐν Δημητριτίσῳ :

σι^ε **άρ**², **στάρ**^ε **α**, **κουπρ**^ε **ά**, **μαντρ**^ε **ά**, **σαλ**^ε **γκ**², **ἀγρουθ**^ε **ά**.

Τὸ φαινόμενον καλύπτει ὀλόκληρον σχεδὸν τὸν βορειοελλαδικὸν χῶρον.

Τὰ δημοσιευόμενα φασματογραφήματα (σελ. 183—5), κατ' ἀπομίμησιν τῆς τοιαύτης προφορᾶς ὑπὸ τοῦ συγγραφέως τοῦ παρόντος, ἐλήφθησαν διὰ τοῦ νεωτάτου τύπου φασματογράφου τοῦ Ἰνστιτούτου Φωνητικῆς τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Νανσύ (Γαλλία), τῇ βοηθείᾳ τοῦ καθηγ. κ. F. Carton.

4) Ὑπερωϊκὴ προφορὰ τοῦ *λ* πρὸ τῶν φωνηέντων *a*, *o*, *ou*. Τὸ φαινόμενον ἔχει ἐκλείψει παρὰ τοῖς νεωτέροις.

5) Ἀπώλεια τοῦ ἐκ συνιζήσεως *i* μεταξὺ *ρ* ἢ *σ* (δασέος *σ*) καὶ τονιζομένου *a*. Τὸ φαινόμενον ἔχει πλέον περιορισθῆ εἰς ὀλίγας λέξεις, π. χ. **μακρά** ἀντὶ μακρὰ (μακράν). Πρὸβλ. ὅμοιον φαινόμενον εἰς τὸ ἰδίωμα τῆς ἀνατολικῆς Κρήτης κ. ἄ. νήσων τοῦ Αἰγαίου, ἔνθα ὁμως τοῦτο παρουσιάζει καθολικότητα.

6) Διατήρησις τοῦ τουρκικοῦ φθόγγου [ɰ] (τουρκικὴ γραφὴ *i¹*) εἰς δάνεια ἐκ τῆς τουρκικῆς περιέχοντα τοῦτον, π. χ. **μπακιρένια, ζιπκίτ, κιρμά**. Εἰς τὰ ἐκ τῆς βουλγαρικῆς δάνεια ὁ φθόγγος οὗτος ἐτράπη εἰς *a* ἢ *ou*.

7) Εἰς τὰ ἐκ τῆς βουλγαρικῆς δάνεια ὁ παλαιο-βουλγαρικὸς φθόγγος

1. Τὸν φθόγγον τοῦτον παριστῶμεν ἐνταῦθα διὰ τοῦ συμβόλου *i*.

b παρουσιάζεται ὑπὸ τὴν μορφήν *ια*, π.χ. *τριάβλα* ἔναντι τοῦ ἀλλαχοῦ *τρέβλα* (τὸ φυτὸν «ἀντράκλα»). Κατ' ἀναλογίαν καὶ ἡ ἑλληνικὴ λ. *λέρα* (=ρῦπος) λέγεται αὐτόθι *λιάρα*.

8) Τὰ μέσα ἤχηρὰ σύμφωνα (b,d,g) προφέρονται ἄνευ προερρινώσεως (ὁσάκις δὲν ἐπιδρᾷ ἐπὶ τοῦ λαλοῦντος ἢ κοινῆ νεοελληνικῆ), π.χ. *φιγάρ'*, *ἀγάθ'*, *κάβους*, *βρουστά*, *δέδρον*, *καδήλ'*, *κονάος*.

9) Πτώσις τῶν μεσοφωνηεντικῶν χ καὶ σ, ὅταν τονίζεται τὸ προηγούμενον αὐτῶν φωνῆεν καὶ τὸ ἀκολουθοῦν εἶναι ἄτονον *ι*, π.χ. *ἔεις*¹ (ἀντὶ ἔχεις), *Θανάης* (ἀντὶ Θανάσης), *ἀστόησα* (=ξέχασα), *δὲ βρουσέεις νὰ περάης* (=δὲν προσέχεις νὰ περάσης).

10) Τροπὴ τοῦ δ εἰς θ μετὰ τὴν ἀποβολὴν τοῦ μεταξὺ δ καὶ κ πρωταρχικοῦ ἀτόνου *ι*, π.χ. *θ' κά μας* (δικά μας), *μυροθ'κὸ* (μυρωδικό), *χαϊρολίθ'κα* (=αἷσια).

11) Ἀνάπτυξις τ μεταξὺ λ καὶ σ εἰς τὴν θέσιν τοῦ μεταξὺ αὐτῶν ἀποβληθέντος ἀτόνου πρωταρχικοῦ *ι*, π.χ. *μέλ'τσα* = μέλισσα, *μιλτσουκουφίν'* = ἡ κυψέλη, *ξεφούλ'τσαμι*² = ξεφυλλίσασα.

12) Ἀνάπτυξις ν ἐντὸς ἀντωνυμικῶν τύπων, π.χ. *ἦτανι τόσνοι πουλλνοί* (ἦσαν τόσοι πολλοί).

13) Τὸ ἄρσενικὸν ἄρθρον εἶναι *οῦ*, οὐχὶ δὲ *ἦ* ὡς εἰς ἄλλα μακεδονικὰ ἰδιώματα.

14) Τὸ *ι* ἀποβάλλεται εἰς τὴν ὀνομαστικὴν τοῦ πληθυντικοῦ ὀνομάτων ληγόντων εἰς τὸν ἐνικὸν εἰς *-λιά*. Π.χ. *οἱ ἀμυγδαλές*³ ἀντὶ ἀμυγδαλιές (εἰς τὸν ἐνικὸν *ἀμυγδαλιά*).

15) Τὰ «περισπώμενα» ρήματα παρουσιάζονται ὑπὸ τὸν συνηρημένον τύπον, π.χ. *ἀβδῶ*, *φουκαλῶ*, *πιριχῶ* (=πηδάω, σκουπίζω τὸ σπίτι, καταβρέχω μὲ νερό).

16) Τὸ μόριον τοῦ μέλλοντος *θα* παρουσιάζεται ὑπὸ τὴν μορφήν *δά*, ὡς πολλαχοῦ τῆς Μακεδονίας καὶ ἐν ἀνατολικῇ Κρήτῃ.

17) Τὰ ὑποκοριστικὰ σχηματίζονται τῇ βοηθείᾳ τῆς καταλήξεως *-οῦδ'* (θηλ. *-οῦδα*). Π.χ. *π'λοῦδ'*, *π'λαροῦδ'*, *ταοῦδ'*, *γεφυροῦδ'*, *πασκαλούδα* (=πουλάκι, πουλαράκι, ἀλογάκι < τουρκ. *τάϊ* + *-οῦδ'*, γεφυράκι, πασκαλίτσα - εἶδος ἐντόμου -).

18) Παράλειψις τοῦ ἄρθρου εἰς τὴν ὀνομαστικὴν πρὸ τῶν κυρίων ὀνομάτων. Π.χ. *ἀδερφό μ'*, *παποῦ μ'* (=ὁ ἀδελφός μου, ὁ παππούς μου). *Η

1. Πρβλ. τοὺς τύπους *ἔεις*, *κατέεις* ἀντὶ *ἔχεις*, *κατέχεις* εἰς τινὰς περιοχὰς τῆς δυτικῆς Κρήτης.

2. Περίπτωσης διατηρήσεως τῆς ἀρχαίας προφορᾶς τοῦ *υ* ὡς *ου*.

3. Ὅμοιον φαινόμενον παρατηρεῖται εἰς μέγα μέρος τῆς δυτ. Κρήτης, ἀλλὰ ἐκεῖ κανονικῶς, καθ' ὅσον ἔχομεν ἐνικὸν εἰς *-λέ* (ἢ *ἀμυγδαλέ*).

παράλειψις τοῦ τελικοῦ -ς πρὸ τοῦ μ ἐνθυμίζει παρόμοιον φαινόμενον τῆς Μάνης καὶ τῆς Κρήτης.

Πλὴν τῶν ἀνωτέρω, γενικοῦ χαρακτήρος φαινομένων, ἀξιοσημείωτα εἶναι καὶ τὰ ἀκόλουθα φθογγικά πάθη, ἅτινα παρατηροῦνται εἰς ὀλίγας μόνον περιπτώσεις ἕκαστον :

1) Τροπή τοῦ γ εἰς g, π.χ. *γέφυρα*, *g' φυρούδ'*, *γαβγίζ'*, *γρονθ^ε ά*, (γροθιά).

2) Προθετικὸν *ά-*, π.χ. *άγαρίζ'*, *άπαλάμ'*, *άγναίικος* (=γκαρίζει, παλάμη, γυναικεῖος), ἀλλὰ *πήδ'μα* ἔναντι *άπήδ'μα* ἐν Νιγρίτῃ καὶ παρὰ τὸ ρ. *άβδῶ* (πηδῶ), ὅπερ οὕτω ἐν Δημητρισιῶ καὶ ἐν Νιγρίτῃ.

3) Ἀφαίρεσις ἀρκτικοῦ *ά-*, π.χ. *'κόμα*, *'στράφτ'* (ἀκόμα, ἀστράφτει).

Ὡς πρὸς τὸ λεξιλόγιον παρατηρεῖ τις ὅτι ὁ πλοῦτος αὐτοῦ εἶναι περιορισμένος, ὡς συμβαίνει γενικῶς εἰς τὰ ἰδιώματα τῆς βορείου Ἑλλάδος ἐν συγκρίσει πρὸς τὰ νησιωτικά. Ἡ ἐξαφάνισις τῶν παλαιῶν μορφῶν τοῦ λαϊκοῦ βίου ἀσφαλῶς συμπαρέσυρεν εἰς τὴν λήθην ἐννοίας καὶ ἀντικείμενα, πρὸς δήλωσιν τῶν ὁποίων οἱ παλαιότεροι θὰ ἐχρησιμοποιοῦν, ἴσως, ἰδιωματικὰς ἢ ξενικὰς λέξεις ἢ διαλεκτικὸς τύπους λέξεων κοινοτέρων.

Ἡ μακραίων τουρκικὴ κατοχὴ τῆς περιοχῆς, ἢ σχετικῶς πρόσφατος ἀπελευθέρωσις καὶ ἔνωσις μὲ τὴν Ἑλλάδα (1912), ἢ γειτνιάσις μετὰ τῆς Βουλγαρίας, ἢ μέχρι τοῦ τέλους τοῦ Μεσαιῶνος ἔντονος βυζαντινῆ παρουσίας λόγῳ τῆς σχετικῶς μικρᾶς ἀποστάσεως ἀπὸ τοῦ κέντρου τῆς αυτοκρατορίας, τὴν Κων/πολιν, πάντα ταῦτα ἐρμηνεύουν τὴν εἰς τὸ λεξιλόγιον τῶν Δημητρισινῶν ὑπαρξιν τριῶν κατηγοριῶν λέξεων, ἧτοι ἀρχαιοπινῶν ἑλληνικῶν, τουρκικῶν καὶ βουλγαρικῶν.

Ἴδου μερικὰ παραδείγματα :

1) Ἑλληνικαὶ ἀρχαιοπινεῖς λέξεις

ἄλας	ἀντὶ τοῦ κοινοῦ	ἄλατι	
ἀρνίθα		κότα	
βούτυρος		βούτυρο	(κρητ. βούτυρος)
θύρα		πόρτα	
δουράκ'νου		ροδάκινο	
κρουντήρ' (μεσαιων.)		νεροπότηρο	
λιφτόκαρα		φουντούκια (τουρκ.)	
λείξουρος		λαίμαργος, λιχούδης	
πουταμὸς		ποτάμι	(κρητ. ποταμὸς)
παρασταθὸς, οὐ		πεζούλι τῆς πόρτας	
πιριχῶ		καταβρέχω	
τρουχούλ', τοῦ		ρόδα (ἰταλ.)	
τοῦ χριούσαμι		τὸ ἀλείβαμε	

2) Δέξεις τουρκικής προελεύσεως

βακλά, τὰ	κουκιά	
γιοντζές, οὐ	τριφύλλι	
γιρουῶ	ὄρω	(κρητ. γιουρουῶ)
καρτάλ ² , τοῦ	ἄειτς	
κουρκουλούκ ²	φόβητρο (σκιάχτρο)	
μάξους	ἐπίτηδες	
μασάλ ² , τοῦ	παραμύθι	
μισίρ ²	ἄραβόσιτος	
μισίρκα	γαλοπούλα	
καούν ² , τοῦ	πεπόνι	(κρητ. παλαιότ. καούνι)
ὀλάκ ² , τοῦ	κατσικάκι (τουρκ. ἄλβαν.)	
σαρμάδες, οἱ	ντολμάδες (τουρκ.)	
τσαρῶάκ ² , τοῦ	στέγαστρον	
χασλαμάς, οὐ	νεύφυτον καπνοῦ	

3) Δέξεις βουλγαρικής προελεύσεως

σὸλ ² , τοῦ	φλιντζάνι (τουρκ.)
τσούσκα	πιπεριά (εἶδος λεπτῆς πιπεριᾶς)
μάτσα	γάτα
πουλιάνα	κάμπος (λατιν.)
ζάπκα	βάτραχος
τριάβλα	ἀντράκλα, γλυστριδα
μέτσ ² κα	ἀρκούδα
τσουτσούλκα	κάνουλα (ιταλ.)
βόζα	νύφη
γουσιρῆκα	σαύρα
καλίνα	ρόδι
γκούσκα	λαιμάκι
προῦτσος	τράγος
πρασκαλνῶ	ἐκσφενδονίζω
τόπκα	τόπι (τουρκ.)
κουκουμ ^ε άφκα	κουκουβάγια

²Ιδιωματικά τοπικά λέξεις εἶναι πολλά. Ἐναφέρομεν ἐνδεικτικῶς μερικᾶς, ἐκ τῆς συλλογῆς μας, τῶν ὁποίων αἱ πλεῖσται εἶναι παμμακεδονικῆς διαδόσεως.

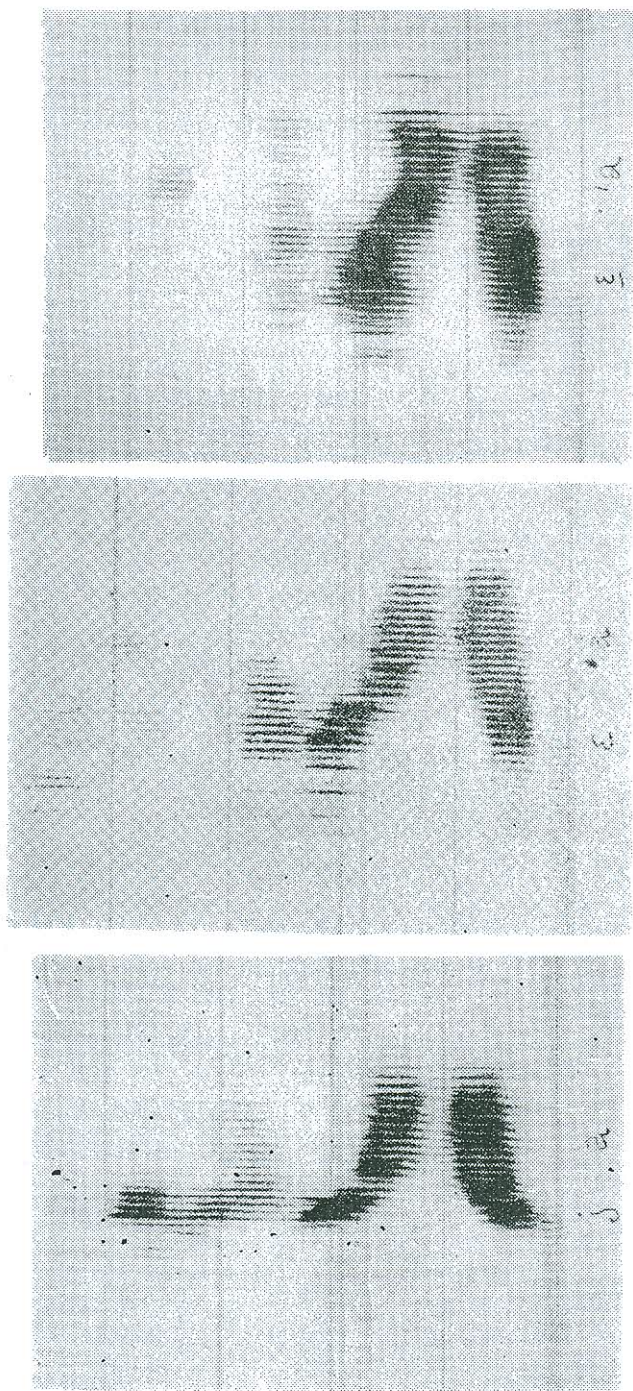
κουσεύου	τρέχω
κούπους	σωρὸς λίθων

χλότσ'κα	λόξυγκας
πιτρακάλα	σφεντόνα
μαρκέτι	μηρυκάζει
μακιδουνήσ'	μαϊντανός (φυτόν)
τράφους	αὔλαξ
μιάφρας	μιὰ φορά, ἄπαξ
καγανένας	κανείς
νεφαλός	ἄφαλός (ὄμφαλός)
ρουβίδια	ρεβίδια
σκαντζηλήθρις	σπίδες
κλούτσα	γκλίτσα τοῦ βοσκοῦ
πυρών'	ζεσταίνει
χαλεύου	ζητῶ
ἀστόησα	ξέχασα
πόστασα	κουράστηκα
δουκήθ'κα	θυμήθηκα
πέτ'ναρους	μεγάλος κόκορας
μ'νέσκ'	παραμένει
τοῦ ζ'νάρ τ'ς Παναΐας	τὸ οὐράνιον τόξον
χιρουνύφια, τὰ	αἱ ἀκολουθίαι τῶν χαιρετισμῶν τῆς Παναγίας
κρωώτας	ριγηλός
γλαρι	πελαργός
πάλιαγας	ἄράχνη (ζῶο)

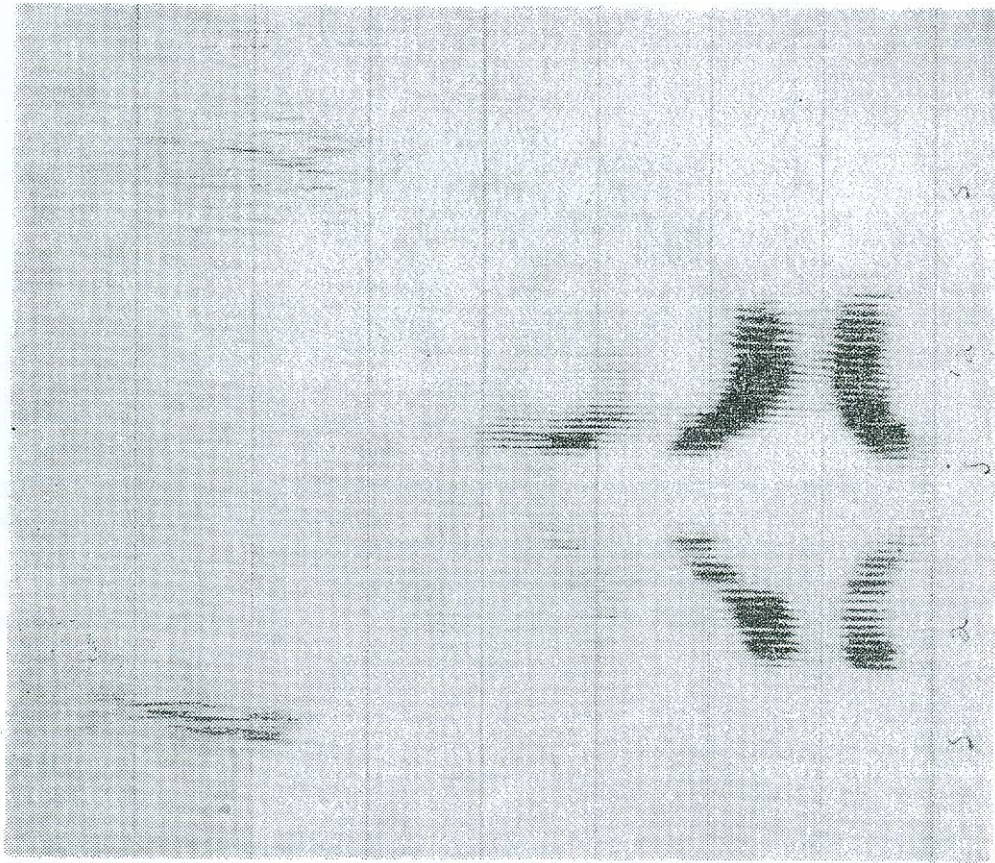
Χαρακτηριστικοὶ γραμματικῶς (μορφολογικῶς) εἶναι οἱ ἀκόλουθοι τύποι :

σνηθούμι	σνηθίζουμε	(σνηθῶ καὶ ἐν Κρήτῃ)
δὰ κρυβοῦμι	θὰ κρυφτοῦμε	
εἴμασταν στικούμενοι	ἔστεκόμεθα, στεκόμαστε (πρτατ.)	
ἐκλουθάμι	ἀκολουθοῦσαμε	
τοὺν ἔεις δγῆ;	τὸν ἔχεις δῆ;	
βουσκοῦσι	ἔβασκε (μτβ.)	
τὰ ἔβγαλτε;	τὰ βγάλατε;	

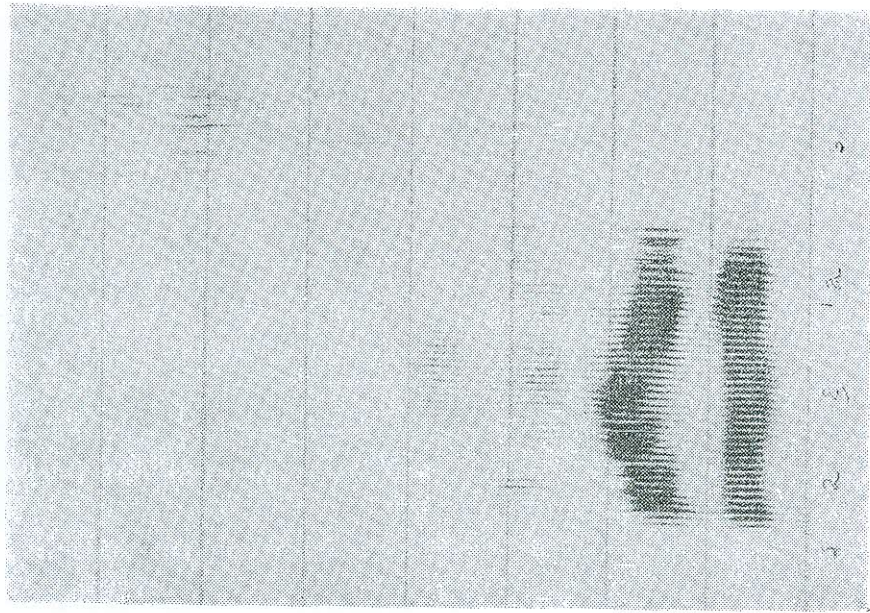

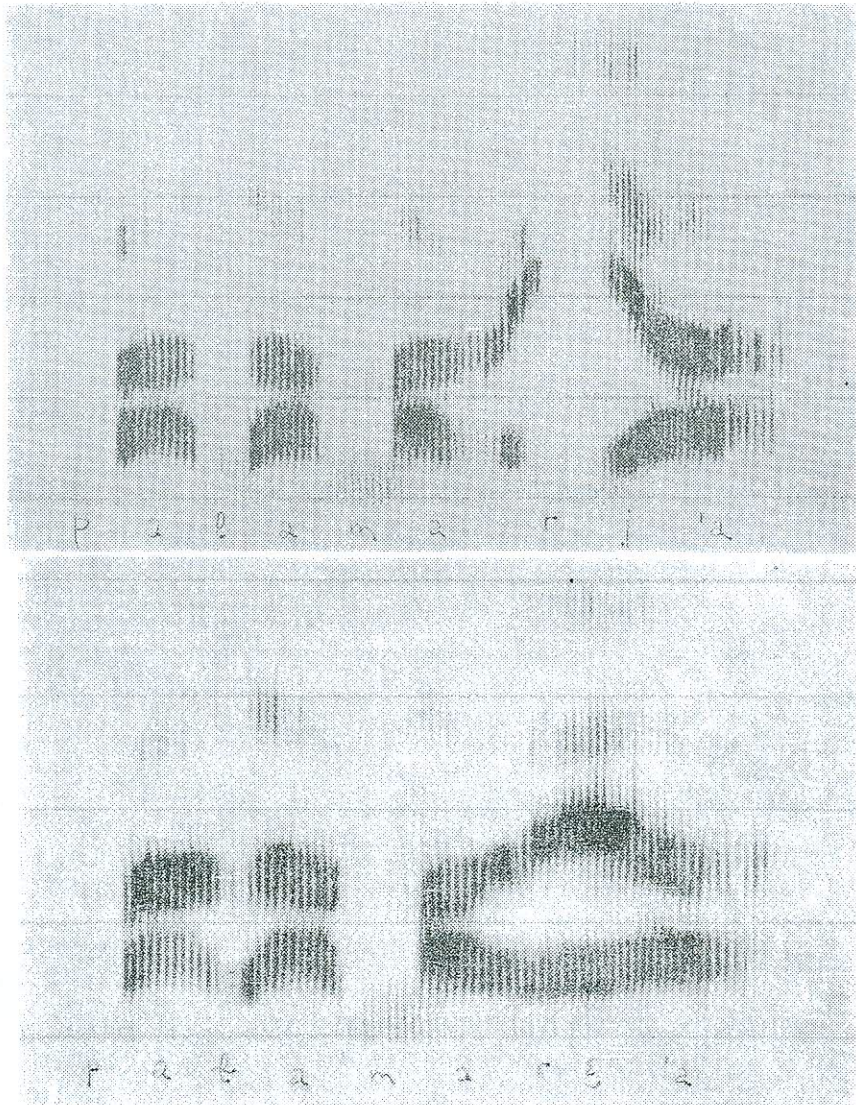

Φασματογράφημα 1. Αί ακολουθείαι $j + a$ (για), $\epsilon + a$ τονούμενον και $\epsilon + a$ τονούμενον (άτελης συνίζησις). Παρατηρούμεν ότι ή πρώτη άκολουθία είναι ή χρονικώς βραχυτέρα (15 έκασοτά του δευτερολέπτου), ένφ ή δευτέρα είναι ή μακροτέρα (26 έκ. δευτερ.). Είς τήν άτελή συνίζησιν παρατηρούμεν ότι αι σχηματιστικαι ζῳναι F_1 και F_2 τῶν δύο φωνηέντων πλησιάζουν περισσότερο αλληήλας (έ' α: $\epsilon = F_1$ 550 Hertz, F_2 2000, α $= F_1$ 750, F_2 1300, ε α: $\epsilon = F_1$ 600, F_2 1850 α $= F_1$ 750, F_2 1450 Hertz). Άρα ό φθόγγος [ε] είναι κλειστότερος. Τό φάσμα του [ja] είναι σαφώς διαφορετικῆς μορφῆς, τό [j] παρουσιάζεται, πράγματι ως μεταβατικὸς φθόγγος.

Φασματογράφημα 2. Ἡ λέξις **σαγιᾶς** προφερθεῖσα ὡς [saj'as] καὶ ὡς [sae'as]. Ἡ δευτέρα μορφή παρουσιάζεται βραχυτέρα, ἐνῶ, ἀκροσματοικῶς, θὰ ἀνέμενε τις τὸ ἀντίθετον. Εἰς αὐτὴν περιέργως δὲν ἀπειτυώθη τὸ φάσμα τοῦ ἀρχικοῦ [s]. Ἡ μορφή τῆς ὀκλουθίας [ja] - [e'a] εἶναι ἡ αὐτὴ ὡς εἰς τὸ φασματογράφημα 1.

Φασματογράφημα 3. Ἡ λ. παλαμαριά (ξύλινον χειρόκιτιον θεριστοῦ) ὑπὸ τὰς μορφὰς [palamarj'a] καὶ [palamar'e'a], ἤτοι μετὰ ἀτελοῦς συνιζήσεως καὶ ὑπερωϊκοῦ πως λ. Καὶ ἐνταῦθα, παρὰ προσδοκίαν, ὁ πρῶτος τρόπος ἀρθρώσεως παρουσιάζεται χρονικῶς μακρότερος. Ἡ μορφή τῶν ἀκολουθιῶν [ja] καὶ [e'a] εἶναι ἡ αὐτὴ ὡς εἰς τὰ ἄλλα δύο φασματογραφήματα.

R É S U M É

Nicolas G. Contossopoulos, Le patois du village Dimitritsi (département de Serrès, Macédoine)

La Macédoine est peu étudiée du point de vue dialectologique. On doit d'abord faire sa carte linguistique (régions de parlers autochtones et régions habitées par des réfugiés thraces et micrasiates) et ensuite procéder à l'étude des parlers de la population indigène pour en tracer les isoglosses sur des cartes dialectologiques. L'auteur de cet article donne une liste des phénomènes qui présentent un intérêt sur le plan de la géographie linguistique de la Macédoine et ensuite il décrit le patois (de type «septentrional») du village de Dimitritsi, du canton de Vissaltia dans le département de Serrès. Il énumère ses caractéristiques phonétiques et morphologiques et donne des échantillons du vocabulaire patoisant (mots archaïques conservés et mots étrangers introduits). Des spectrogrammes de l'articulation de la voyelle [ɛ] incomplètement synizée illustrent la description de ce phénomène caractéristique du néo-grec septentrional.